

"Lenni vagy nem lenni?" - a paksi kérdés ^[1]

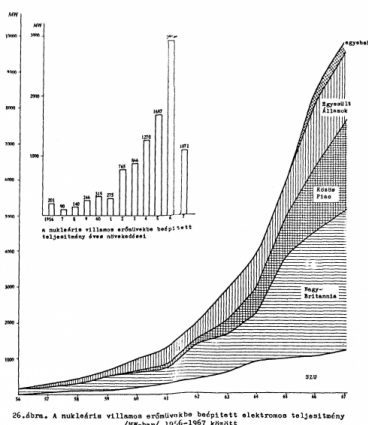
A szerző a paksi erőmű építkezésének kormánybiztosaként a kezdetektől követte a „nagy vállalkozás” eseményeit. A közölt dokumentumok az atomerőmű építésének előzményeit mutatják be. Szinte a tervezés megkezdésével párhuzamosan megfogalmazódott az a vélemény is, hogy az atomerőmű ne épüljön meg a kitűzött időpontban, és megindult, felerősödött a vita az atomerőmű megépítésének szükségességéről.

1942. december 2-án Chicagóban tudósok egy csoportja - köztük Szilárd Leó, Wigner Jenő, Teller Ede - több évtizedes elméleti kutatást, gondos számítást, tervezést követően elkészítette a világ első reaktorát, létrehozták a szabályozottan működőképes láncreakciót. Negyven évvel később, 1982. december 28-án, Pakson magyar szakemberek beindították az első 440 MW-os, szovjet fejlesztésű, kizárólag villamos energiát termelő atomerőmű blokkot.

Az atombomba ledobását követő háborús fenyegetettség, a szigorú titoktartás, az iszonyatos pusztítás okozta világméretű döbbenet és kisebb mértékben a fosszilis tüzelőanyag felhasználását féltő konkurencia hatásaira e rendkívül nagy jelentőségű találmány, a szabályozott láncreakció békés célú fejlesztése megtorpant. Történt ez akkor, amikor a világ legtöbb országában nagy lendülettel megindult az újjáépítés, a háborús gazdaságok békés célú átállítása. A folyamat egyes lépcsőfokait többek között a következő eseményekkel jelezhetjük:

- 1953-ban az ENSZ-ben az Egyesült Államok elnöke meghirdette az *Atom a békéért* című programot;
- 1954-ben a Szovjetunióban Obninszkban üzembe helyezték a világ első hálózatra termelő, kisteljesítményű atomerőművet;
- 1954-ben az Egyesült Államokban vízre bocsátották az első atomreaktor meghajtású tengeralattjárót;
- 1956-ban Észak-Angliában üzembe helyezték az első ipari méretű 200 MW egységtelesítményű gáz-grafitos reaktorblokkot, majd 1957-ben az USA-ban megkezdte működését az első - a Paksi Atomerőművel azonos típusú - *nyomott vizes* atomreaktor.
- 1956-ban 86 ország - köztük Magyarország - az ENSZ égisze alatt megalakította a Nemzetközi Atomenergia Ügynökséget.

Közel tíz évvel az atombomba ledobását követően, ha lassan is, de a fosszilis tüzelésű erőművek mellett megindult az atomenergia békés célú felhasználása. A kezdeti fejlődést, és az egyes országok közötti arányokat jól mutatja az alábbi diagram.

Magyar Országos Levéltár

XIX-A-2-98 (252)

*

Az ötvenes évek második felétől a világ legtöbb országában az általában kényelmes ellátást biztosító és rohamosan növekvő villamosenergia-igény kielégítésére a lehetséges vízenergia hasznosítása, a gazdaságosan kitermelhető szénvagyon felhasználása mellett - az adott ország adottságától függően - egyre jobban tért hódított az *olcsó szénhidrogén* felhasználásra. A vízi energia és a szén hasznosítása ekkor már világszerte félszázados technikai kiforrottsággal rendelkezett. A szénhidrogének eltüzelése a széntüzeléses technika nyomán az erőműépítést általában egyszerűbbé tette.

Az első időkben így elsősorban azok az országok foglalkoztak saját atomerőmű építésének a gondolatával, majd később a megvalósítással, amelyek az atomtechnika révén katonai potenciálhoz jutottak, és a nagy investíciót igénylő gyártásban is érdekeltek voltak, illetve hosszútávon az előbb felsorolt hagyományos energiahordozókkal nem rendelkeztek. Hazánk az utóbbi kategóriába tartozott és tartozik ma is.

A hazai atomerőmű építési javaslat attól a jól felkészült szakember csoporttól indult ki, akik az ötvenes évek közepétől nagy szorgalommal készültek az atomenergia elkerülhetetlen hazai alkalmazására. A fenti állítást bizonyítja az a jegyzőkönyv, amelyet 1955. július 27-én vettek fel a kísérleti atomreaktor helykijelölési eljárásakor. Érdemes figyelmesen elolvasni a neveket és a hozzátartozó beosztásokat. Ne felejtjük el ez egy nagyon kisteljesítményű kutató reaktor volt. Ma egy ilyen eljárást az érintett szervezetek kijelölt munkatársai bonyolítanak le. (1. számú forrás)

Az atomerőmű hazai létesítésének egyik vezéralakja Lévai András, erdélyi származású akadémikus, egyetemi tanár volt, akinek köszönhetően a műegyetemen már 1956-ban „atomerőműves” tantárgyat oktattak. Lévai a valóságos politikától távol maradván 1950-től, akkor a műszaki élvonalba tartozó *Erőmű és Hálózattervező Vállalat*nak volt az igazgatója, 1962-től pedig a Nehézipari Minisztériumon belül, mint pártonkívüli miniszterhelyettes irányította a villamos iparágat. Lévai professzor és még sok más szakember meg volt győződve arról, hogy hazánk nem kerülheti el az atomenergia hasznosítását, éppen ezért a felkészülést a lehető legrövidebb időn belül meg kell kezdeni. Ez azonban a behozatali feltételektől függően csak úgy volt lehetséges, ha a lehető legkorábban megkezdjük az atomerőmű építést. Lévai, mint a hazai villamosenergia-ipar elsőszámú képviselője, a KGST keretében rendszeresen sürgette a hagyományos erőművekkel versenyképes szovjet javaslat megtételét, felajánlva az esetleges tervezési közreműködést. Ezt a türelmetlenségét érzékelteti Lévai András személyes hangú levele Apró Antal miniszterelnök-helyettes részére. (2. számú forrás)

Függetlenül az atomerőmű import lehetőségétől, a magenergia hazai alkalmazásának megítélése megosztotta az energetikával foglalkozó szakembereket az ötvenes évek második felében. Egyesek sürgették a felkészülést és a tárgyalásokat, mások továbbra is a szénkitermelés növelését tartották fontosnak. Megint mások a hazai hiányt előbb szén, szénhidrogén és villamos energia importtal javasolták pótolni. Az utóbbi megoldást a beruházási pénzihiány is alátámasztotta.

A pénzért folytatott harcot legjobban kifejezi a hazai atommag kutatás egyik fellegvárának számító intézet (MTA Atommag Kutató Intézet) igazgatójának, Szalay Sándornak az Országos Atomenergia Bizottsághoz írt levele. (3. számú forrás)

Magyarországon a villamos energia csúcsteljesítmény igény 1950 és 1960 között megháromszorozódott. Ezt követően a hatvanas évek első felében a villamos energia iránti igény növekedése szintén évi 9% volt. A villamosenergia-igény gyors növekedését a hatvanas évekig elsősorban csak a hazai gyenge minőségű mélybányászati úton kitermelt lignitből és barnaszénből lehetett kielégíteni. A hatvanas évektől a lehetőség a villamos energia importjára, a szénhidrogén származékok eltűzésére, majd külfejteses lignit felhasználására. A korlátozott mennyiségi lehetőségek, valamint a várható gazdaságosság szükségessé tette, hogy szakmailag figyelemmel kísérjük a vezető országok atomenergia-fejlesztéseit. Az adott politikai és gazdasági feltételek mellett számunkra csak szovjet fejlesztésű atomerőmű jöhetett számításba. Később, a hatvanas évek végétől a politikai feltételek már lehetővé tették nyugati fejlesztésű atomerőmű adaptálását, de ehhez csak további jelentős eladósodás révén juthattunk volna hozzá. Ennek okai elsősorban nem a hazai szakértelem hiányára, hanem a második világháború után, tőlünk független nagyhatalmi döntésekre vezethetők vissza.

Az ajánlat 1965-ben meg is érkezett - azt követően, hogy a Szovjetunióban két különböző típusú ipari méretű atomerőművet helyeztek üzembe 1964-ben -, amely az akkor már a világon vezető pozícióit elfoglaló úgynevezett nyomott vizes típusra vonatkozott. A másik általuk kifejlesztett típust, amely alapján később a csernobili atomerő is épült, a szovjet fél nem ajánlotta külföldre. Ettől kezdve a magyar vezetése nem, hogy épít-e, és ha igen, mikor és milyen teljesítményű atomerőművet.

A konkrét szovjet javaslat megérkezése után Lévai Andrásék azt érték el, hogy a kormányzati fórumok az egyezmény mielőbbi megkötése mellett döntöttek, egy kicsit attól is félve, hogy később a gyártáskapacitás hiánya miatt esetleg erre nem lesz lehetőség. Ebben az időben a felső szintű döntéshozatal úgy működött, hogy fontosabb kérdésekben először a párt legfelső operatív szervezete, a Politikai Bizottság foglalt állást, és ezt követően intézkedett a kormány. A mindenkori miniszterelnök tagja volt a Politikai Bizottságnak, és jelen esetben Apró Antal miniszterelnök-helyettes is, aki egyszerre volt - mint a kormány tagja - az előterjesztő és a végrehajtó is, így tehát a döntést előre lehetett borítékolni. Apró Antal miniszterelnök-helyettes az MSZMP Politikai Bizottsága elé terjesztett tájékoztatója és a határozat - amelynek egy részét közöljük -, valamint az ennek alapján elküldött kormány-megkeresés magyar szövege ezt a tényt tanúsítják. (4. és 5. forrás)

A KGST keretében átadott szovjet atomerőműre vonatkozó ajánlatra a magyar kormány viszonylag gyorsan - a Német Demokratikus Köztársaság és Bulgária után harmadikként - reagált. A tárgyalások először Moszkvában, Novovoronyezsben és végül Budapesten zajlottak. Az atomerőmű építéséről szóló egyezményt - a kormány felhatalmazása alapján - 1966. december 28-án írta alá Apró Antal magyar és Vlagyimir Novikov szovjet miniszterelnök-helyettes. A két kormány 1975-1977. évi üzembe helyezéssel egy, két 400 MW-os egységből álló atomerőműre kötött - elvi megállapodást, *kormányközi egyezményt*. Ezt követően a magyar kormány 1967. január 12-én hozott határozatával elindította a hazai végrehajtást.

E sorok írója 1967. január 1-jétől a nehézipari miniszter, Dr. Lévárdi Ferenctől miniszteri biztosi megbízást kapott az atomerőmű megvalósításának összefogására, a majdani üzemeltetés megszervezésére. Ekkor joggal lehetett hinni, hogy az adott atomerőmű létesítéséről - a párt és a kormány többszöri állásfoglalása, az aláírt magyar-szovjet megállapodás alapján - sokrétűen egyeztetve, alapos megfontolással döntöttek. A feladat elvállalásától kezdve csak annak végrehajtására koncentráltam, és hidegzuhanyként hatott rám, hogy az általam megfontoltnak vélt döntés mögött azok hátrálnak ki, akik azt korábban meghozták.

A következő három év történéseinek leírásából megismerhetjük, hogy a 19. és 20. században kialakult ipari-gazdasági fejlődés során *polgárjogot* nyert fogalmak és magatartások akkor is léteztek, ha azok a hivatalos *lözungokkal* ellenkeztek. Ilyenek pl. a *konkurencia*, az idegenkedés az ismeretlen technikától, a csoport és egyéni érdekek léte. Az ötvenes években a szovjet mintára a gazdaság terén is bevezetett erőszakos diktatúra - egy részről talán éppen a sokoldalú magyar szakembereknek is köszönhetően - a hatvanas évek közepére jelentősen mérséklődött. Minden látszólag központi döntés mögött ott húzódtak a különböző egyéni és csoport vélemények, vélt és valós szakmai érdekek. Ha ezek az érdekek többségükben nem voltak összhangban a hozott határozattal, azt nem vagy csak nagyon nehezen lehetett végrehajtani. Szakmai és a gazdasági kérdésekben egy adott körön belül a véleményeket ebben az időszakban is ütköztették. A tisztán politikában gondolkodók számára ma talán nehezen fogadható el, hogy a hatvanas években bizonyos szakmai és gazdasági érvekkel alátámasztva a Szovjetunióval meg lehetett kötni egy megállapodást, és más megfontolásokból néhány évvel később fel is lehetett azt mondani, illetve módosítani.

Az itt közölt dokumentumok részletesen szemléltetik, hogy ez miként is ment végbe.

Figyelembe véve egy atomerőmű létesítésének jelentős átfutási idejét (nyolc-tíz év) a már idézett kormányközi egyezmény megkötése után szinte azonnal megindultak a tervezési, majd 1969-től a helyszíni előkészítő munkák is. Ennek keretében még 1967 elején eldőlt a telepítés helye, Paks külterületén a Duna mellett.

Az 1967-ben elhatározott telephely, ahol a hetvenes-nyolcvanas években felépült az 1760 MW-os atomerőmű:

A létesítési munkákkal párhuzamosan, szinte a kormányközi egyezmény aláírásának pillanatától megfogalmazódott az a vélemény is, hogy az atomerőmű ne épüljön meg a kitűzött időpontban. Szinte a tervezés megkezdésével párhuzamosan megindult és felerősödött a vita az atomerőmű megépítésének szükségességéről a kijelölt időpontra. Pl. 1967. augusztus 30-án tárgyalta az MSZMP Gazdaságpolitikai Bizottsága azt az előterjesztést, amely kimondta, hogy a rendelkezésre álló beruházási erőforrások nem teszik lehetővé 1970 előtt az atomerőmű beruházási munkáinak megkezdését.

Kivonat az előterjesztésből:

n/ Energetikai fejlesztést szolgáló beruházások

Energiahordozók kitermelése: A szénbányászatban egyedi nagy-beruházás elkezdeményezésére nincs szükség, mert nincs szükség az öt éves tervben tervezett széntermelésnövekményekre sem. A kőolaj és földgáz fejlesztésére már folyamatban van a Szege-d-környéki kőolaj és földgázmező feltárása, amely elősegíti a tervezettnél nagyobb mértékű szénhidrogén felhasználást. A korábbi feltárások célcsoportos állami beruházások keretében valósultak meg.

A villamosenergia termelő ágazatban 3 beruházással, összesen mintegy 1200 MW teljesítményt képviselő hőerőművi kapacitás kiépítésének megkezdését javasoljuk. Az 1969-70. évi kezdés biztosítja a teljes 1200 MW-nak a IV. ötéves tervben történő üzembehelyezését. Javaslataink azonban az atomerőmű megkezdését 1970-ig nem teszi lehetővé. A kezdődő fejlesztések a már folyamatban levőkkel együtt a négazdaság növekvő villamosenergia-szükségletét egyetlen felfutással elégítik ki a következők szerint:

Később az atomerőmű létesítésének elhalasztásával kapcsolatos vita egyre élesebbé vált.

Ha az akkori helyzetet elemezzük, az a kép tárul elénk, hogy a hatvanas évek közepén, Magyarországon még nem volt égetően szükséges és időszerű egy atomerőmű építése.

Ennek egyik fő oka az volt, hogy a kőolaj világpiaci ára hosszú időn keresztül nagyon alacsony maradt. A szénhidrogének hasznosításával foglalkozó szakág területén Lévai professzorhoz hasonló kvalitású szakemberek egy jelentős csoportja (többek között Lőrinc Imre, Sebestyén János, Szekér Gyula, Vályi Péter) már évek óta azon munkálkodtak, hogy a szerény hazai ásványkészletek ellenére - a fejlett országokhoz e téren is felzárkózva - megteremtsek a hazai ipari szénhidrogén kultúrát. Ez ebben az időben elsősorban a szovjet nyersolaj-behozatal növelésén keresztül volt lehetséges. Véleményük szerint az atomerőmű akkori tervezett időpontja, és a hozzá tartozó szovjet energiahordozó, import urántöltet, megnehezítheti a lehetséges mértékű szovjet nyersolaj import elérését. Tehát ebben az időben az atomerőmű jelentős konkurenciát jelentett a hazai kőolaj- és gáziparnak, valamint a szénbányászatnak, ahol a termelést már addig is jelentősen visszaszorította a szénhidrogén széleskörű elterjedése. (6. számú forrás)

A kőolaj világpiaci ára hosszú éveken keresztül alacsony volt a hatvanas évek második felében, és ez sok szakembert megtévesztett, továbbá a közeljövőben nem számoltak jelentős olajár növekedéssel. Még 1972-ben is, egy évvel az olajárrobbanás előtt, egy viszonylag enyhe árnövekedést jósoltak, amint azt a Gazdasági Bizottság 1972. május 10-én tárgyalt előterjesztésének 1. számú melléklete is bizonyítja. (8. számú forrás). Ehhez képest 1974-ben a kőolaj ára öt-hatszorosára növekedett.

A másik fő ok az elsőből következett: a gazdaság szénhidrogén irányú fejlesztése ugyanis jelentős beruházással, anyagi terhekkel járt. Ezek a beruházások már elindultak vagy az előkészítés fázisában voltak. A gazdaság egyensúlyáért felelős szakembereket érthetően megijesztették az eddigi tehervállalásokon felül hirtelen jelentkező, az atomerőmű építésével együtt járó jelentős beruházási terhek. (Ismeretes, hogy a beruházási költségek szempontjából a legegyszerűbb, és ez által a legolcsóbb az olaj tüzelésű erőmű építése.)

Az eddig felsorolt szakmai csoportok mellett, több - elsősorban az erőmű építésében résztvevő - iparág szakembere is ellenezte az atomerő megépítését. A beruházók, építők, energia gépgyártó és szerelő vállalatok már rutinszerűen létesítették a hagyományos tüzelésű, viszonylag egyszerű erőműveket, így érthetően joggal féltek, idegenkedtek egy ismeretlen tervezésű, rendszerű atomerőmű létesítésétől. Emellett, ha nem is kirívóan, de különösen az általános ismeretekkel rendelkező vezetőkre hatott a nyugati világban egyre jobban kibontakozó atomerőmű ellenesség. Mindezekből következik, hogy az atomerőmű megépítésével, a megkötött kormányközi egyezmény végrehajtásával - a konkrét feladatban érdekelteken kívül - nem sokan szimpatizáltak.

A helyzetet az is bonyolította, hogy a hatvanas évek első felében a szovjet fél - a kétoldalú tárgyalásokon ezt többször is hangsúlyozta - még nem volt kész a műszakilag megfelelő, más hagyományos tüzelésű erőművekkel versenyképes atomerőmű ajánlatának a megtételére. Pl. 1961 februárjában a szovjet fél elismerte, hogy a magyar energiamérleg abszolút mértékben deficites, és az atomerőművek építésével nem reális a magyar hiány belátható időn belüli csökkentése. Dr. Ajtai Miklós az Országos Tervhivatal elnöke az MSZMP Politikai Bizottsága részére készített jelentésében még 1964. július 27-én is a következőket írta:

„A szovjet szakértők véleménye szerint mind a beruházási költségek, mind a villamos energia költség tekintetében a korszerű hőerőművekkel versenyképes atomerőmű úgy hozható létre, ha az egység-teljesítménnyel minél nagyobbra felmennek. A szakértők becslése szerint 500-600 MW teljesítménnyel már el lehet jutni a hőerőművel versenyképes típusokhoz. Ez a Szovjetunióban - szerintük - legkorábban cca. 5 év múlva következhetik be, mivel ez idő szerint ekkora egységnek még terve sincsenek.” Ez a hazai atomerőmű építés potenciális ellenzőit elalattta, mert úgy vélték, hogy még évekig nem aktuális az atomerőmű építés. A szovjetek pedig természetesen nem adtak tájékoztatást arról, hogy tart a fejlesztés.

Úgy vélem, hiba volt egy hirtelen, nem várt időben megjelent javaslatot úgy elfogadni, hogy a megvalósításhoz azonnal hozzá kell kezdeni. Talán, ha egy későbbi, pl. 1978-1980-as időpontot jelölünk meg az üzembe helyezésre, másképp alakul a paksi történet.

Az egyezmény megkötésére hozott felsőszintű határozatok során - számomra is utóbb derült ki - már elhangzottak ellenérvek, de ezeket a döntéshozók figyelmen kívül hagyták. Az igazi vita a döntés meghozatala után bontakozott ki, és az atomerőmű tervezésével, sőt, az építési munkák megkezdésével párhuzamosan három évig tartott. A vitának két jelentős pontja volt:

Az egyik a megkötött kormányközi egyezmény felmondása volt a Szovjetunióval, akitől azonban az energia ellátás szempontjából Magyarország jelentősen függött ezekben az időkben. A kormányközi egyezménynek önmagában nem voltak jogi következményei. Csak az ezt követően megkötött tervezési, szállítási, magánjogi szerződések tartalmaztak jogi, pénzügyi garanciákat, szankciókat. Jelen esetben a szovjet kormány vállalta az adott típusú atomerőmű tervezését és a berendezések szállítását a később rögzítendő árak és részhatáridők mellett, illetve az urántöltetek szállítását 1975-től huszonöt éven keresztül. Az egyezmény felmondásának a téje tehát a magyar kormány szavahihetősége, kimondott szándékainak komolysága, illetve az adott energia mennyiség szállítási készségének esetleges elvesztése volt.

A másik kölcsönhatásban volt az elsővel. Az elhalasztási vita abból indult ki, hogy 1975 után olyan mennyiségű szénhidrogént, elsősorban kőolajat tudunk volna kedvező áron importálni, nagyjából a Szovjetunióból, amelynek a hazai feldolgozása után olajerőmű építése látszott gazdaságosabbnak. Ez egy feltételezésen alapult, hiszen az 1975 utáni olajszállítási kontingensben várhatóan csak 1972-ben lehetett megállapodni. A kérdés tehát az volt, hogy igaz-e az az állítás, hogy 1975 után Magyarországon gazdaságosabban lehet olajszármazékból villamos energiát előállítani mint atomenergiából.

Ma már talán azt is meg kell magyarázni, hogy miért függött annyira a jelentős költséget kitevő energia behozatalunk a Szovjetuniótól, amikor ezek a termékek szabadon vásárolhatók voltak a világpiacon. A döntő érvet az jelentette, hogy azok a magyar termékek, amelyekkel a Szovjetunióknak fizettünk a nyersanyagokért, a tőkés piacon zömében eladhatatlanok voltak, így a nagyobb mértékű tőkés behozatal ellenértékét nem tudtuk kitermelni. (Az természetesen egy külön elemzést igényelne, hogy milyen okok és korábbi hibás döntések vezettek oda, hogy egy ilyen gazdasági helyzet kialakuljon.)

1969 végére a szakmai és a kormányzati körön belüli vitában minden érintett szóhoz juthatott. Ez azonban nem könnyítette meg a döntéshozók helyzetét, mert a legfőbb kérdésre, az 1975 utáni olaj beszerzésére nem volt egyértelmű válasz. Ez a nagy horderejű belső vita vélhetően tükrözte az akkori kormányzat elhatározását, hogy az 1966-ban meghirdetett *Új Gazdasági Mechanizmus* megvalósítását komolyan veszi. Természetes azonban, hogy az elmúlt évek vezetési stílusa, gondolkodásának módja sok vezetőben még megtalálható volt. Ez tükröződött a vitaforumok szervezetlenségében és a döntés laza meghatározásában. Valódi vitakultúra nem létezett. Az időleges halasztás melletti elvi döntés végül is megszűnt, amelyről Apró Antal miniszterelnök-helyettes értesítette M. A. Leszcseko szovjet miniszterelnök-helyettest. (7. számú forrás)

Természetesen, a szovjet kormány nem kifogásolta a válaszlevelében a nem pontosan definiált időpontra vonatkozó halasztási bejelentést.

A belső vita azonban ezzel nem ért véget, mivel hátra volt egy korrigálási lehetőség, a megkötött kormányközi egyezmény hivatalos módosítása. Itt már a témáért felelős Nehézipari Minisztérium véleménye összeszedettebb volt, amely önmagában hordozta az ellentmondások döntő többségét, hiszen ehhez a minisztériumhoz tartozott a szénbányászat és a szénhidrogén ipar irányítása is. A szovjet válasz megérkezése után, 1970. január 2-án a magyar kormány döntését az elhalasztás

Lyoznom kell, hogy az energiabizis biztosítása nélkül nemzeti jövésünk fokozásáról, életünkön való esélyéről, az ország sorsáról beszéljünk kialakításáról nem igen lehet beszélni. Nagyon kell teremtani a lehetőséget annak, hogy eme döntő fontosságú kérdés ügyvitelében megfelelő utamat lehessen látni a biztosítást. Ezzel szemben véleményem szerint, semmi kelleme végre hívnai az Országos Atomenergia Bizottságot, mert az jelenleg éppen olyan inaktív mint előző volt; az elad atomenergia fejlesztésnek elhatározásával meg kell adni a lehetőséget a szakembereknek a konkrét előkészítési munkák beindítására és így tovább.

Hírem ne vegye rossz néven Miniszterelnök - helyettese előtt a leírt gondolatokat, amelyek rajtam kívül sok hazai szakembert foglalkoztatnak hasonló értelemben. Meggyőzősre kívánom a bevezetésben említett és nekem juttatott anyagot előmozdítani.

Budapest, 1958. március 7.

Szalay Sándor
Dr. Szalay Sándor
Közmű-egyetem, műsz. egyet. tanár,
ERŐTÉRVI igazgatója

Magyar Országos Levéltár

Szalay Sándor akadémikus levele az Országos Atomenergia Bizottságnak
MOL XIX-A-25-a-177/AB-1958

Szalay Sándor
1958. március 7.
177/AB/1958
581.2 1958.
Magyar Tudományos Akadémia
ATOMMAG KUTATÓ INTÉZET
HERCSENYI SÁN TERN 18. C.
Kutatási Osztály, Budapest, 1958.
Országos Atomenergia Bizottság
B u d a p e s t
Országgház III. kapu.
Lévelek száma: III.10.
Jelölés: 177/AB/1958.
Dátum: 1958. márc. 9.

A magyar atomenergia program rövidleírású tervezésével kapcsolatban a következőket terjesztem elő:
1./ Az ATOMI folytatja és fejleszti fundamentális természetű és egyéb rendszer programjába azokat a Magyar Tudományos Akadémia terveihez, úgy ahogy azok terveihez sorolhatók, a szempontból ide tartozókat tekintendők mindazok a kutatások, amelyek az intézet beruhásai és fejlesztési tervével kapcsolatban anyagi fedezetet nyernek, és külön betervezésre nincsen szükség.
2./ A fentiekben különösen az ATOMI helyben foglalkozik egy 10 kW-os homogén vízfűtő kiséleti reaktor tervezésével és építéssel, majd erőműből történő megépítésével. Az irrodalmi tanulmányokat elvégeztük, a tervezés és a munkálatok irányát kiképzésére erőteljesen halad előre. Anyagi és személyzeti igényre vonatkozó előzetes terveinket 1957. aug. 20.-án 425.17/1957. szám alatt Kiss József elvándorolt, az Országos Fervekutatási Bizottsághoz benyújtottuk, aki azt az O.A.B.-hoz továbbította, annak elintézését f. év 1.21.-én kelt TÜK 001/1958. számú levelében már sürgettem.
Es a terv az ATOMI normál fejlesztési tervében nem szerepel és ott nem irányozható elő, hanem külön fedezetet kell biztosítani, amely a benyújtott tervek szerint a következőképpen alakul:
a./ Előrelőthatólag szükséges beruhásai keret kb 5 millió forint, amiből kb 250.000-1.000.000 folyó forint fedezésére terv-száma forint biztosítandó.
b./ Személyzeti szükséglet: 6 főből álló tervező csoport.
c./ A reaktor üzemeltetéséhez későbbiekben kb 5 fő állandó műszaki személyzet és néhány fő segéd személyzet /portán, takarító, stb./ szükséges az elkészítés után.

Magyar Országos Levéltár

3./ Amennyiben a 2./ alatti kísérleti reaktor elkészítésére megépítését kapunk, annak elkészítése után, a nyert tapasztalatok alapján vállalkozunk egy futóüzemi alkalmas reaktor elkészítésére, az ipar számára bevezetésre, amelyik a debreceni két egyetem és pentocillin-gyár meglévő térfutóüzemi hűtőrendszerre építhető. Amennyiben az OAB az ilyen irányú fejlesztést előszeretnek tartja, akkor már a kis kísérleti reaktor telephelyét úgy kell megválasztani és méretezni, hogy azon később a futóüzemi reaktor is elhelyezhető legyen.
4./ Általánosabban és elvben vállalkozunk a fundamentális kutatás mellett az atomenergia nagyobb arányú ipari, gyakorlati felhasználása érdekében fejlesztő tevékenységre, ez esetben azonban az eddigi rézkivül szerény beruhásainkhoz képest jóval nagyobb beruhásokra van szükségünk, és Debrecen város lakott területén kívül egy nagyobb ipari jellegű területet letelepít kell felépíteni, amelyik perspektívákban magába foglalná a 2./ és 3./ pont alatti terveket is.

Helyesbírási szükségessé tartom hangsúlyozni, hogy a kormány az elmúlt évtized folyamán atomfejlesztés terén folytatott politikájában hibát követett el annak, hogy ugyancsak teljesen mellőzte a vezetés alatt Debrecenben kialakult, eredményesen működő kutatóegység meglévő és tapasztalatait. Ezzel szemben eredetileg kis kutatócsoport végzte el a tudományos uttor munkát a magyarországi rádióaktív előfordulások területén, és sok más szűp eredményt ért el az atomfizika más területein is, aránylag csak jelentéktelen fejlesztést kapott, és e hibás politika magyarázatában hosszidőre abból, hogy Magyarország erősen lemaradt az atomfizikában a szomszéd népi demokrátiák állapottal szemben is.

Szalay Sándor
/Dr. Szalay Sándor/
egyetemi tanár
intézeti igazgató

Magyar Országos Levéltár

A Jónak... 12/1966. ⑤

M. A. László elvtárnak,
a SZÉK elnökségének elnökhelyettese,
Budapest.

A magyar kormány tanulmányozta a 600 MW-os atomerőmű rövidtávú terveit, amelyeket a Kiserőművek és Energiatermelésért Felelős Miniszterelnökség (KEM) által felkutatott, a szovjet elnökség 1965. októberében benyújtott tanulmányára alapozva készített. A magyar kormány az az álláspontja alakult ki, hogy a Magyar Népköztársaság érdekeit ezen atomerőmű létesítésén az Ország Terhivatala, amelynek az atomerőmű a magyar elnökség részéről gondoskodás és üzemeltetésben bízható lehet.

A további előkészítés érdekében a magyar kormány előszörnek tartja a KEM-nél előkészített tanulmányok, különösen adatai és szakmai megbeszélés megtartását és kéri a szovjet kormányt, hogy tegyen az előkészítés megkezdésére az atomerőmű legfontosabb kérdéseiről kelendő konszultációt folytatni:

- a szállítandó berendezések részletes műszaki adatai és garanciái;
- a szállítandó állványok és területek, különös tekintettel az ILL-ben kifejlesztendő és garátható berendezésre;
- a tervezési, szerelési, üzembehelyezési együttműködés kérdései;
- a szállítási kereskedelmi feltételei /ár, garanciák, stb./;
- az atomerőműös szükségképpen szakemberek kiképzése;
- kutatási együttműködés.

Magyar részről a megbeszélést dr. Ajtai Miklós az Országos Terhivatal elnöke vezeti, résztvevőknek a KEM-nél illetékes elnöki asszisztensek /előzetes felkérésre, KEM- és Országos Terhivatal, Országos Atomenergia Bizottság /előzetes felkérésre/ és a megbeszélés időpontjának előzetes felkérésre kell megjelölni.

Kérem lecsatolva elváltatni, hogy a felvetett kérdéseket kapcsolatban a szovjet kormány álláspontjáról tájékoztathatni szíveskedjék.

Budapest, 1966. január 7.

apról antal
a Magyar Forradalmi Munkás-Pártot korm.
elnökhelyettese.

Saját kezűvel: Petrovics, Myerovics és Szakale, et al.
XIX-A-2-pp-151-1969 (15d)
Magyar Országos Levéltár

Az atomerőmű építésének elhalasztása: Párdi Imrének, az Országos Terhivatal elnökének levele Fock Jenő miniszterelnök-helyettesnek és az MSZMP KB Gazdaságpolitikai Osztályának feljegyzése
MOL XIX-A-2-pp-151-1969(15d.) és MOL K-S 288 f. 15/165 ö. e.

ORSZÁGOS TERHIVATAL
KEM
Eln./0090/1969.

FOCK JENŐ elvtárnak,
a Magyar Forradalmi Munkás-Pártot
Kormány elnöke

Kedves Fock elvtárs!

Az atomerőmű létesítésével kapcsolatos problémák tárgyalásakor f. év februárjában Timár elvtársnál tartott megbeszélésen kialakult álláspontjainak megvalósítását illetően Ká. és J. Gyula, Sebastyán János és Székely Csaba elvtársoktól álló szakbizottság megvitte a felmerült problémákat. A vizsgálat eredményeit jelenében foglalták össze, amit június hó 25-én megvitattunk dr. Lovárdi Ferenc és Kisvárdi Árpád miniszter elvtársakkal, akik az abban foglaltakkal egyetértettek.

A vizsgálat anyagát csatolva küldöm, s az abból levontak fő következtetéseket, illetve célszerű tennivalókat az alábbiakban tudom összefoglalni:

1. A Paksa térségében létesítendő atomerőműben termelt villamosenergia önköltsége négyes számú táblázatban a 10. sorban a 1965. évi átlaghoz képest magasabb, mint a szénhidrogénes erőműben előállított villamosenergia.

A térségi energiaszolgáltatás érdekében már elfogadott koncepciója alapján összeállított energiamérleg elemzése azt mutatja, hogy az egyéb négyes számú táblázatban a szénhidrogénes erőművekkel szemben a szénhidrogén források lehetőségeit annak 1980-ig olyan szénhidrogén bázis erőművek (két-szer 860 MW) megépítésére és üzemeltetésére, amelyek más célra korábbi alkalmas és leggyorsabban megvalósítható szénhidrogén-felhasználást terjesztik el. Ezzel összefüggésben lehetőség van az atomerőmű eredetileg tervezett 1976-1977-es üzembehelyezésének 1980 utáni halasztására.

Magyar Országos Levéltár
XIX-A-2-pp-151-1969 (15d)

Abbi a feltételestől tudunk ki, hogy ez a halasztás lehetőséget adna arra, hogy a Szovjetunió körszármű típusú atomerőművet rendeljen meg. Az eddig rendelkezésre álló adatok alapján valószínűsíthető, hogy a továbbfejlesztett atomerőműben előállított villamosenergia költsége legalább 15 %-kal alacsonyabb lenne, mint a jelen típusú erőműé, ami 1 kW órákért 4 széntes és 5 filléres lehet. Várható tehát, hogy a korszerűbb atomerőműben termelt villamosenergia önköltsége már nem sokkal fogja meghaladni a szénbűregén-erőműé. A korszerűbb atomerőművel elérhető népegészségi megkötés nem csupán mintegy 4 millió forint beruházási költségnek legalább öt évtől való behívás csúsztatását teszi lehetővé, hanem az önköltségekönél évi mintegy 400 millió forint megtakarítást is eredményez.

*1975-ig
2. típusú erőmű
beruházásának
előkészítése
1975-ig*

2./ A vizsgálat egyértelműen bizonyítja, hogy az atomerőműnek mintegy 3 évvel való elhalasztása nem elfogadható várható, mivel az sem a gazdaságosabb atomerőmű, sem a beruházás-megtakarítás szempontjából nem kedvező. Ezért ez a variáció nem javasolható.

Az atomerőmű létesítésének mintegy 5 évvel való elhalasztására vonatkozó javaslatunk kapcsán felvetődik annak sajtószerűsége, hogy a Szovjetunió illetékes szerveivel konzultáció folytatásunk a következő két kérdésről:

C

A magyarországi atomerőmű létesítésének mintegy 5 évvel való elhalasztása esetén vállalja-e a Szovjetunió a kb. 1000 MW-os szaktörzsökkel foglalkozó, továbbfejlesztett atomerőmű beruházásainak szállítását?

B

Biztosítható-e a Szovjetunió 1975-1980-ig az energiatermelésben számításba vett szénhidrogén-féleségek importja (1980-ban mintegy 11 millió tonna kőszén) és 3 millió m³ földgáz)?

Magyar Országos Levéltár

Amennyiben e két kérdést kedvezően tisztáznánk, lehetőség nyílik arra, hogy az atomerőmű létesítést Magyarország a kialakuló népegészségi- és iparfejlesztési koncepcióval összhangban és erőforrásainkkal való jobb gazdálkodás mellett valóítsuk meg.

Budapest, 1969. július 18.

Elvtársi önévvel:
[Signature]
(Párdi Imre)

Melléklet
00683/P/1969.sz.
szpfg.

Magyar Országos Levéltár

K.S. Gazdaságpolitikai Bizottság Szigorúan bizalmas!
Készült 2 példányban.
C. Nyers Rózsa 1970. 30.

F e l j e g y z é s
a Gazdaságpolitikai Bizottság 1969. július 28-ai 146/ sz. üléséről

Tárgy: a negyedik öt éves terv koncepciójára vonatkozó javaslat.
Előadó: Párdi Imre elvtárs
Jelen vannak: Nyers Rózsa, Timár Mátya, Párdi Imre, Bíró József és Vályi Péter elvtársak.
Hídegyetemen: Ajtai Miklós, Fehér Lajos, Dinnyé Imre, Szurdi István és Bláint József elvtársak.
Párdi Imre elvtárs: Tájékoztatást adott arról, hogy az illetékes magyar szervek és szakértők között egyhangú megállapodás alakult ki, az atomerőmű építésének 1980 utánra való elhalasztásáról. Császár Ferenc elvtársammal a kérdést megvitáztuk, és követően a Politikai Bizottság elé tájékoztatásként bevinni.
**As Országos Tervhivatal az 1970-es népegészségi terv kidolgozása idején megvitatta a beruházási piac helyzetét. Az eddigi felmérések és igények alapján igen jelentős feszültségek mutatkoznak.
A Tervhivatalban elemzés készült a szénlyégek piaci várható alakulására. Párdi elvtárs javasolja, hogy a Gazdaságpolitikai Bizottság a második félévben a kérdést tűzze napirendre.**

Budapest, 1969. július 30.
[Signature]
/ Káplár József /

sikerrrel járt és hasonlóan sikerült az elhajlásai drákonan érvényesítésük a dollár-árcsúszásból eredő árcsökkenést is.

Eznek megfelelően a Pannónia Üzemben az elhajlásai drák az 15.- § körüli vannak ugyan, de a lenyugodott befolyásokat részben mégis a korábbiaknál elcsúsztatva, kb. 20.- §-ért jut el a Kőolaj Burárpába.

A hetvenes évtizedben fokozatos árcsökkenésre számítunk.

- A várható világszükséglet kielégítéséhez egyre nehezebben megközelíthető és kiteljesíthető helyzetek kell az újabb elhajlásokat megtalálni. Ez az eddigiekkel is nagyobb investíciókat követel.

- A fejlődési országok és a monopóliumok szembeszökően aligha fog megállni. A világ tendenciái valószínűleg azt mutatják majd, hogy a fejlődő Kőolajtermelő országok részre az új igényeket fogják fellegelni.

- A környezetvédelem szintén tényleges problémákkal, tehát árcsökkenésekkel jár a Kőolajtermelő iparban is.

Az árcsökkenést előidéző e tényezők folyamatos hatásán - bizonyos árcsökkenést tényezők ellenére - számítunk szerint 1972/73 után érvényesülni fog.

1975-ös a Pannónia Üzemben legelőször az elhajlásai drákra számítunk, amelyeket természetesen még Kőolaj hajtóerővel tovább az országai kikötőjéig, ahol a beérkezés ár rövidebben lehet.

Az évtized második felében az ismertett tendenciák valószínűleg tovább érvényesülnek és minos okunk feltételezmi, hogy az árcsökkenés végső lassulni.

Ezért 1980 körül -számítottuk szerint, és csak gondatlanul tényezőket figyelembe véve - a Pannónia Üzemben körül kétszáz az árak, Burárpába beérkezve pedig kb. 25.-§ felett.

Budapest, 1972. május

XIX- P-14-66 e s o. d.

Magyar Országos Levéltár

71

Címkék:

[Paks](#) ^[2]

[erőmű](#) ^[3]

[MSZMP](#) ^[4]

[Magyar Szocialista Munkáspárt](#) ^[5]

[Nehézipari Minisztérium](#) ^[6]

[MTA](#) ^[7]

[atomenergia](#) ^[8]

Kiadás: 5. évfolyam (2005) 6. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/gazdasag/lenni_vagy_nem_lenni_a_paksi_kerdes.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/gazdasag/lenni_vagy_nem_lenni_a_paksi_kerdes.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/paks>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/eromu>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mszmp>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/magyar-szocialista-munkaspart>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nehezipari-miniszterium>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mta>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/atomenergia>